

METAFÍSQUES DE LA FRAGILITAT DE L'AVANTGUARDA A L'ART CONCEPTUAL

Aquesta exposició constitueix un intent de revisar el procés de desmaterialització que ha sofert l'escultura en les últimes dècades, la qual conserva un fil conductor arrelat a les avantguardes i que s'ha regenerat amb llibertat creativa, incorporant altres pràctiques com la fotografia i establint un llenguatge híbrid, on mana la fragilitat dels materials i el concepte.

L'escultura pobra és una línia de treball recurrent durant el segle XX amb una menor preocupació per la "forma" que pel "concepte" i la seva evolució ha conduït a la seva desmaterialització. La nova era industrial obria les portes a l'objecte fabricat en sèrie, que no trigaria a incorporar-se a les files de l'art per la lucidesa de Marcel Duchamp en llançar el *ready-made* al lloc de l'art per donar-li un nou significat.

Si Miró va ser un referent de l'avantguarda surrealista per a la generació informalista dels anys 50, el lleidatà Leandre Cristòfol, al costat d'Àngel Ferrant és l'eix de l'escultura experimental d'avantguarda. Així es traçà un pont entre la generació avantguardista de preguerra i la de pintors i escultors de postguerra, una herència que recull la figura d'Antoni Tàpies, que n'és un referent destacat fins a la dissolució de l'escultura com a disciplina específica en els paràmetres de l'*arte povera* i el conceptual.

Ferrant i Cristòfol, sota el paraigua de dos mestres del surrealisme com Calder i Miró, comparteixen poètiques semblants amb escultures d'objectes trobats, formes que animen l'espai, geometries gravitatòries, místiques estel·lars, escultures infinites i un esperit obert al joc que els apropa a la ingenuïtat dels infants.

Aquesta evolució transita inexcusablement per la recerca escultòrica d'artistes de la generació informalista com Moisès Villèlia que trobà en la canya de bambú la matèria més ínfima i òssia que li dona la natura per transformar-la en metafísiques fràgils, estàtiques o dinàmiques, encara que també construeix amb pedres, cordes i fustes. El pintor Antoni Tàpies, fidel al seu essencialisme filosòfic, creà objectes pobres, escultures amb materials senzills i pobres, com filats, serradures, escombres, cordes, fustes, en remarcables obres dels anys 60 i 70 que ens apropen a la seva visió del món quotidià. Tàpies dona autonomia a l'objecte en l'obra *Espardenyes* (1970) i dignitat al calçat més ínfim, al més pobre, despullat de tot ornament i riquesa.

L'escultura i les poètiques pobres i conceptuals dels anys 70

Des de mitjan dels anys seixanta, neix una nova sensibilitat que afectà especialment l'escultura, vista com un concepte dinàmic, més enllà dels problemes formalistes de la matèria i de la forma. L'escultura baixa al terreny de l'experiència i reconsidera novament la relació entre l'art i la realitat.

Amb l'*arte povera* s'ofereix el tou, el flexible, el flonjo contra la rigidesa i duresa del minimalisme, i s'aposta per les propietats físiques del material, que acompanyen la seva energia. Es reivindiquen materials marginals i pobres que, per la seva mateixa pobresa, contenen una altra càrrega d'energia.

Cal tenir present que Lleida va ser un nucli important de les poètiques pobres i fràgils dels períodes preconceptual a Catalunya a l'entorn de la Petite Galerie de l'Alliance Française (1968) en què Antoni Llena representa els valors més precaris d'una dimensió ontològica de l'art de proximitat escultòrica. Ell va ser el primer que va començar l'any 1964 a experimentar amb el que Alexandre Cirici en va qualificar d'"art feble".

En aquesta generació destaquen les obres de Pere Noguera, els seus papers amarats d'òxid de ferro i la sèrie conceptual sobre el tema del càntir, que uneix l'*arte povera* amb la tradició de la terrissa de la Bisbal d'Empordà. Benet Ferrer dignifica amb hiperrealitat l'objecte senzill i banal amb ironia, fixant amb terra cuita paperines de paper o aixafant les puntes d'unes sabates. La morfologia es fa present en els treballs amb petits objectes de Jordi Pablo, com una molla òptica, un senzill paper vegetal entre dues flameres de miniatura. Les micrografies del lleidatà Benet Rossell acaben petrificades en glaçons de polièster dins de copes i eternitzen la creació dins la cultura de la transparència. Els objectes naturals de Xavier Déu són metàfores de la natura, com les pedres embolcallades en plàstic transparent deformat que recorden un salt d'aigua de torrent. Ricardo Calero mostra el final de la seva etapa com a escultor, quan decidí cremar les escultures tradicionals i obrir nova perspectiva conceptual per al seu treball escultòric, unes obres que són tot un manifest de futur. Àngels Ribé estira l'arrel escultòrica dels seus treballs conceptuals, hibrida escultura i fotografia, sense abandonar les referències a la natura, al cos i a l'objecte, en pensaments de gran abast en obres de petites dimensions. Marga Ximénez, protagonista de l'art tèxtil en els 80 i 90 reflexiona des de l'escultura tova sobre la vellesa, amb les experiències de la vida aparcades en lleixes d'armari.

L'escultura construïda

L'escultura construïda dels anys 80 i 90 té especials referències al món de l'objecte i a l'influx de l'escultura anglesa que es desvetlla en els primers anys 80. Una nova generació s'adsciu a l'escultura construïda, com Pep Duran, Jordi Colomer o Joan Rom amb sensibilitats del tot diferents amb materials trobats per camins o carrers urbans. La fragilitat pren poètiques toves i obertures cap a la preocupació pel cos, com en els models d'ús de Ramon Guillén-Balmes. Aureli Ruiz, el més jove d'aquesta generació, començà amb l'escultura en plastilina, que l'ha acompanyat fins avui, i en aquesta part de la instal·lació *Love_Indifference* (2007), reflexiona sobre la lluita pels afectes.

Aquesta exposició dona continuïtat a *L'avantguarda de l'escultura catalana* i particularment a la secció *La dialèctica natural-artificial, 1964-1980*, que plantejava l'aportació a l'escultura de la generació conceptual. L'exposició va tenir lloc al Centre d'Art Santa Mònica el 1989.

Pilar Parcerisas

Comissària de l'exposició